

فهرست مطالب

پیشگفتار	۱۱
مقدمه	۱۳
فصل اول: مبانی، مفاهیم و پیشینه‌ی جرم‌انگاری ارتداد	۱۵
مبحث اول: مفاهیم، مبانی و پیشینه‌ی ارتداد	۱۵
گفتار اول: تعریف ارتداد	۱۸
گفتار دوم: انواع ارتداد	۲۰
گفتار سوم: مفهوم، شیوه‌های تشخیص و آثار کفر پس از ایمان	۲۱
گفتار چهارم: مفهوم آزادی دین، عقیده و مذهب (هر یک به تفکیک)	۲۲
گفتار پنجم: اکراه در دین (مفهوم، شیوه‌ها، قلمرو و پیامدها)	۲۳
گفتار ششم: کرامت انسانی	۲۴
گفتار هفتم: موجبات ارتداد	۲۶
بند اول: انکار الوهیت خداوند	۲۷
بند دوم: انکار رسالت حضرت محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله	۳۱
بند سوم: انکار معاد	۳۳
بند چهارم: انکار ضروریات دین	۳۴
بند پنجم: تردید در ضروریات یا اصول دین	۳۵
گفتار هشتم: اثبات ارتداد	۴۰
بند اول: اقرار	۴۲
بند دوم: شهادت دو مرد عادل	۴۶
گفتار نهم: سیاست جنایی در قبال تحریم (حرام‌انگاری) ارتداد و عقوبت شرعی آن	۴۷
مبحث دوم: سیر تاریخی موضع غیرشفاف حقوق کیفری ایران در جرم‌انگاری ارتداد	۵۱
مبحث سوم: آزادی عقیده و ممنوعیت تغییر عقیده	۵۴
مبحث چهارم: نص‌گرایی فقهی بدون مصلحت‌سنجی عقلی	۵۶
مبحث پنجم: لیبرالیسم مطلق و محدود و اثرپذیری دامنه‌ی حقوق بشر از هر یک از این دو قرائت از لیبرالیسم	۶۰
مبحث ششم: نظریه‌ی تنافی آزادی عقیده با تحریم و تجریم ارتداد	۶۲
مبحث هفتم: نظریه‌ی عدم تنافی آزادی عقیده با تحریم و تجریم ارتداد	۶۵
مبحث هشتم: حمایت کیفری از مقدسات اسلام	۶۷
گفتار اول: قرآن	۶۸

- گفتار دوم: در سیره‌ی پیامبر اسلام (ص) و دیگر معصومین (ع)..... ۷۰
- مبحث نهم: مبانی فقهی خاص ارتداد و نقد این مبانی ۷۴
- گفتار اول: قرآن و حکم ارتداد در نسبت با آزادی عقیده ۷۶
- گفتار دوم: سنت و حکم ارتداد در گستره‌ی فقه و آزادی عقیده..... ۷۸
- بند اول: روایات امامیه ۸۰
- بند دوم: روایات اهل سنت ۸۰
- گفتار سوم: فتاوای فقها و آراء فقیهان امامیه ۸۲
- گفتار چهارم: عقل ۸۳
- بند اول: حفظ دین اسلام ۸۶
- بند دوم: دفاع از مقدسات حکومت اسلامی ۸۷
- بند سوم: پیشگیری از جرائم علیه مقدسات اسلام ۸۹
- گفتار پنجم: وقایع تاریخی صدر اسلام در مورد مرتدان ۹۱
- مبحث دهم: سیر تحول سیاست کیفری ایران در تمسک به کیفر ارتداد ۹۴
- گفتار اول: ناسازگاری کیفر ارتداد با قاعده‌گرایی و التزام به مبانی تقنین ۹۴
- بند اول: مغایرت کیفر ارتداد با پابندی به چارچوب موضوعی قانون ۹۷
- بند دوم: مغایرت کیفر ارتداد با جامعیت قانون‌گذاری ۹۸
- بند سوم: ناهم‌سویی جرم‌انگاری ارتداد با اصل سودمندی تقنینی ۹۹
- بند چهارم: مغایرت جرم‌انگاری ارتداد با ضرورت انسجام ساختاری قانون ۱۰۲
- بند پنجم: ناهم‌سویی با ضرورت واقع‌گرایی قانون ۱۰۴
- گفتار دوم: مغایرت جرم‌انگاری ارتداد با بایسته‌های هنجاری قانون‌نگاری ۱۰۵
- بند اول: تأثیر سوء جرم‌انگاری ارتداد در افزایش کیفرگذاری بدون مبانی متقن ۱۰۵
- فقهی و حقوقی ۱۰۶
- بند دوم: تأثیر نامطلوب جرم‌انگاری ارتداد در تشدید إبهام پیرامون دامنه و نحوه‌ی ۱۰۶
- استناد به قاعده‌ی ذرء ۱۰۹
- بند سوم: إبهام در ماهیت کیفر «سلب حیات» ۱۱۱
- بند چهارم: جرم‌انگاری حدود غیرمصرح در قانون مجازات با ارجاع کلی به فقه ۱۱۳
- بند پنجم: اضطراب در نقش توبه در سقوط حدود با نقش توبه در سقوط تعزیرات ۱۱۳

فصل دوم: حق آزادی عقیده دینی و جلوه‌های تحدید قلمرو جرم‌انگاری دولتها

در باب تغییر عقیده دینی از منظر حقوق بین‌الملل ۱۱۵

- مبحث اول: جلوه‌های ناهم‌سویی معیارهای قانون مجازات اسلامی با معیارهای ۱۱۵
- بین‌المللی قانون‌گذاری کیفری، با تأکید بر چالش «ارتداد» ۱۱۵
- گفتار اول: چگونگی سامان‌یافتن معیارهای متعارف بین‌المللی ۱۱۶

بندِ اوّل: توجیهِ حقّ کیفرگذاری بر پایه‌ی نظریه‌ی قرارداد اجتماعی	۱۱۶
بند دوم: توجیهِ حقّ کیفرگذاری بر پایه‌ی جهانی‌شدنِ حقوق کیفری	۱۱۹
بند سوم: همزیستی جهانی به هدفِ آزادی‌گرایی معقول و معطوف به «خیرِ مشترک»	۱۲۱
بند چهارم: همزیستی جهانی در گذار از جهانی‌سازیِ غرب‌محور، به جهانی‌شدنِ واقعیِ رها از دستکاری و فشارِ ناروا	۱۲۴
گفتارِ دوم: اصول و مبانی کیفری برآمده از سامان‌یافتنِ معیارهای متعارفِ بین‌المللی در زمینه‌ی سیاست کیفری	۱۲۷
بندِ اوّل: اصلِ قانونی‌بودنِ جرائم و مجازات‌ها و اصولِ حقوق بشری برآمده از آن‌ها	۱۲۹
بند دوم: افزایشِ اعتراضاتِ اجتماعی و سیاسی در مقیاسِ جهانی به گفتمان‌های اقتدارگرا و سیاست کیفری	۱۳۱
بند سوم: تخصیص‌شدنِ جرائم و تخصیص‌شدنِ حقوق کیفری؛ گذار از دوره‌ی اکتفا به مذهب بدونِ حقوق موضوعه	۱۳۴
گفتارِ سوم: تعاملِ حقوق بشر با سیاست کیفری در کیفرگذاری	۱۳۵
گفتارِ چهارم: نقشِ قواعدِ حقوق بشر در معیارگذاریِ مجازات‌ها	۱۳۸
بندِ اوّل: معیارِ جلبِ مشارکتِ مردم در تصدّی حاکمیت (از جمله در قلمروهای توسعه‌ی سیاست جنایی مشارکتی)	۱۳۹
بندِ دوّم: معیارِ حمایت کیفری از حقوق شهروندی	۱۴۱
بندِ سوّم: تأمینِ معیارِ مذکور از طریقِ جرم‌انگاریِ رفتارهای ناقضِ امنیتِ عمومی	۱۴۲
بندِ چهارم: اصلاحِ کیفرها در گذار از هدفِ سزادهی به هدفِ بازپروری	۱۴۶
گفتارِ پنجم: تبلورِ مبانیِ حقّ مجرم در تعیینِ سرنوشتِ کیفر در قانونِ مجازات اسلامی ۱۳۹۲ و تعارضِ آن با جرم‌انگاریِ ارتداد	۱۴۷
گفتارِ اوّل: انواعِ آزادی‌های غیرمادی	۱۵۰
بندِ اوّل: آزادیِ عقیده و اندیشه	۱۵۰
بندِ دوّم: آزادیِ بیان	۱۵۲
گفتارِ دوّم: منابعِ حقوقیِ آزادی‌های غیرمادی در حقوقِ بشرِ بین‌المللی	۱۵۵
بندِ اوّل: اعلامیه‌ی جهانیِ حقوق بشر	۱۵۵
بندِ دوم: میثاقِ بین‌المللیِ حقوق مدنی و سیاسی	۱۵۶
بندِ سوم: کنوانسیونِ منع شکنجه	۱۵۹
بندِ چهارم: کنفرانس‌های جهانیِ حقوق بشر در موردِ حقوقِ کودکان و حقوقِ مهاجران	۱۶۴
بندِ پنجم: اعلامیه‌ی هزاره	۱۶۵
بندِ ششم: کنوانسیونِ اروپاییِ حقوق بشر	۱۶۵

- بند هفتم: کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر..... ۱۶۶
- بند هشتم: منشور آفریقایی حقوق بشر و خلق‌ها..... ۱۶۶
- بند نهم: اعلامیه ی اسلامی حقوق بشر..... ۱۶۶
- مبحث سوم: محدوده ی حمایت از آزادی بیان در اسناد حقوق بشر..... ۱۶۷
- گفتار اول: نظم و امنیت عمومی..... ۱۶۸
- گفتار دوم: عدم نقض فاحش اخلاق..... ۱۷۰
- گفتار سوم: عدم نقض فاحش کرامت انسانی..... ۱۷۳
- مبحث چهارم: آزادی‌های تفکر و بیان؛ مناسبات حقوق بشر اسلامی و حقوق بشر غربی..... ۱۷۶
- گفتار اول: جلوه‌های تعامل جهانشمولی و نسیت..... ۱۷۸
- گفتار دوم: جلوه‌های تنش..... ۱۷۹
- مبحث پنجم: آزادی دین و مذهب؛ عدم اجبار در دین در حقوق بشر اسلامی و حقوق بشر بین‌المللی..... ۱۸۳
- گفتار اول: جلوه‌های تعامل و جلوه‌های تنش..... ۱۸۶
- گفتار دوم: اندیشه ی آزادی‌بخش اسلامی و جرم‌انگاری ارتداد؛ مبنای نظری مشترک و چالش حقوق بشر بین‌المللی..... ۱۹۱
- گفتار سوم: حقوق شهروندی حاکم بر جرم‌انگاری ارتداد در حقوق بشر اسلامی و حقوق بشر بین‌المللی..... ۱۹۳
- گفتار چهارم: ارتداد در مواضع دولت‌های اسلامی و بازتاب حق‌های شهروندی در سطح بین‌المللی..... ۱۹۵

فصل سوم: تعارض میان موضع فقه با موضع حقوق در کیفردهی به ارتداد در

- سیاست جنایی ایران..... ۱۹۹
- مبحث اول: جلوه‌های تعارض میان داده‌های نقلی فقه و آموزه‌های عقلی حقوق در موضوع جرم‌انگاری ارتداد..... ۱۹۹
- گفتار اول: نقص اصل قانونی بودن جرائم و مجازات‌ها..... ۲۰۲
- گفتار دوم: مغایرت با حقوق بشر..... ۲۰۵
- گفتار سوم: ابهام در جرم‌انگاری و انتخاب کیفر بر پایه ی کدام فتوای فقهی..... ۲۰۸
- گفتار چهارم: دشواری اثبات وضعیت ذهنی (تغییر عقیده) در احراز رکن روانی ارتداد..... ۲۰۹
- مبحث دوم: ناباوری به امکان توافقی‌شدن حدود جهت تعدیل شدت سخت‌گیری در نگرش کیفری به ارتداد..... ۲۱۰
- گفتار اول: مبنای فقهی توافقی‌شدن حدود (نگرش نو)..... ۲۱۱
- بند اول: وجود مصلحت مهم‌تر در مجازات توافقی..... ۲۱۱

فهرست مطالب □ ۹

بند دوم: وجودِ مفسده در اجرای مجازاتِ مقرر	۲۱۳
بند سوم: امکانِ استفاده از ظرفیتِ حکمِ حکومتی	۲۱۴
بند چهارم: تغییرِ مقتضیاتِ زمان و مکان	۲۱۵
گفتار دوم: مخالفان و موانع دیدگاهِ تمسک به نظریه ی توافقی شدنِ حدود جهتِ حلِّ	
تعارضِ فقهی - حقوقیِ کیفرِ ارتداد	۲۱۶
بند اول: مخالفت با حدودِ الهی و اوامر و نواهیِ شارعِ مقدس	۲۱۶
بند دوم: نقضِ اصلِ قانونی بودنِ جرائم و مجازات‌ها	۲۱۸
بند سوم: تبعیض در اجرای مجازات	۲۱۹
بند چهارم: منافات با شاخصِ مشارکتِ مردم در پاسخ‌دهیِ کیفری	۲۱۹
بند پنجم: مغایرت با هدفِ اِرعاییِ مجازات	۲۲۱
بند ششم: ماهیتِ حقِ الناسیِ برخی حدود و احتمالِ تضییعِ حقوقِ بزه‌دیده	۲۲۱
نتیجه	۲۲۳
منابع	۲۲۷